

Filippinerna — från kolonialism till undantagstillstånd

Olle Törnquist är knuten till Arbetsgruppen för studier av utvecklingsstrategier i tredje världen, Uppsala universitet. Han recenserar här den nyutkomna boken *Filippinerna — från kolonialism till undantagstillstånd*, redigerad av Jonathan Fast och Peter Limquenco (Unga Filosofer, 1977). Törnquist påpekar att den är det första mer omfattande arbetet på svenska om ölandet, som ur de flesta aspekter är okänt i Sverige.

Det spanska kolonialimperiet höll på att falla samman. På Filippinerna hade folket så när drivit ut spanjorerna. Men 1898 stälvade den amerikanska flottan in i Manillas hamn. Spanjorerna föredrog att kapitulera inför amerikanerna. Dessa behövde i sin tur nästan tio år för att slå ned det filippinska folket. Amerikanska metoder som vi lärt känna från Vietnam prövades här redan i början av seklet. Frihetskämparna förlorade till sist. Många ledare köptes av amerikanerna. Om det grymma filippinsk-amerikanska kriget berättar Luzviminda Francisco i den första uppsatsen i den nyutkomna antologin *Filippinerna — från kolonialism till undantagstillstånd*. Varsamt plockar han samman motbilder till den etablerade kolonialhistorien bl a från dem som själva var med. I boken har Jonathan Fast och Peter Limquenco samlat fler alternativa analyser av den filippinska verkligheten. Susanne af Geijerstam, Anu-Mai Köll och Christina Solberg har översatt. Detta första om-

fattande arbete på svenska om Filippinerna är värt att uppmärksammas. Som ofta är det kretsen kring tidskriften *Kommentar* och dess UF-förlag som står för pionjärinsatsen.

Amerikanerna lyckades bryta ned det antikoloniala medvetandet så effektivt att grundläggande ideologisk kamp fortfarande tycks vara en huvuduppgift för de progressiva krafterna i landet. I den andra uppsatsen skriver Renato Constantino om orsakerna till detta bristande medvetande bland såväl massorna som den borgerliga eliten. De spanska kolonisatörerna tvingades att bygga upp ett system av direkt styre, eftersom landet på de flesta håll saknade en stabil klassstruktur där spanjorerna kunde vinna de tidigare inhemska härskarna för sina koloniala syften och på så vis styra indirekt. Spanjorerna ockuperade folkets medvetande i minsta detalj med katolicismen. Det fanns ingen traditionell kultur kvar att bygga nationalism och patriotism på som i många andra kolonier. Elitens

missnöje gällde snarast dess position inom det koloniala systemet än systemet som sådant. Ändå kunde den inte anhänga sig från att i vissa situationer söka massornas stöd. Massorna stred utan sammanhållande ideologi mot de lokala effekterna av kolonialismen, de krävde mat, jord ... Nu lade de in alla sina förhoppningar på framtiden i elitens begränsade krav på större oberoende. Så kom det sig att elit och massa ömsesidigt, dialektiskt, påverkade varandra under kampen vid sekelskiftet. Eliten radikaliserades och höll samman kampen, riktade den mot kolonisatörerna. Massorna tryckte på. Men amerikanerna splittrades. Efter att fruktlöst ha stängt huvudet i väggen upptäckte de klassmotsättningarna i fronten. De lockade över flera ledare. Massorna fortsatte kampen men isolerades på lokalt plan. Amerikanerna fortsatte med spanjorernas indoktrinering, men än mera effektivt med hjälp av bl a utbildningen och det påtvingade engelska språket. Det spontana klassmedvetandet bland bönderna, som vi kan kalla antifeodalt, kunde inte knytas till en slagkraftig antiimperialism. Denna unika kombination

som senare lett bl a vietnameserna till seger. Amerikaniseringen var så effektiv att det till synes bara fanns lokala herrar och inga imperialister. Constantinos analys leder också, om jag förstätt honom rätt, till att ingen s k nationell bourgeoisie kunde växa fram. En bourgeoisie som ville bygga en oberoende kapitalism i ett oberoende land. Tillfälliga allianser med den »nationella bourgeoisie» var en hörnsten i den kommunistiska strategin i kolonierna, och ledde till frigörelse i bl a Kina och Vietnam. Saknades förutsättningar för denna strategi på Filippinerna? Tyvärr relaterar inte Constantino sin analys till ett politiskt strategiskt perspektiv. I en andra uppsats gör han i stället en fallstudie av amerikaniseringen inom utbildningen. Men så bra marxistisk ideologianalys som i det första av Constantinos båda bidrag är vi ändå inte bortskämda med.

Och Filippinerna av i dag? Hur ser det ut i landet som gått från kolonialism till undantagstillstånd, som behållit USA-imperialismen men skaffat sig en president vid namn Marcos? Jonathan Fast skriver om de härskandes ekonomiska bas. En inhemska jordägarklass kunde

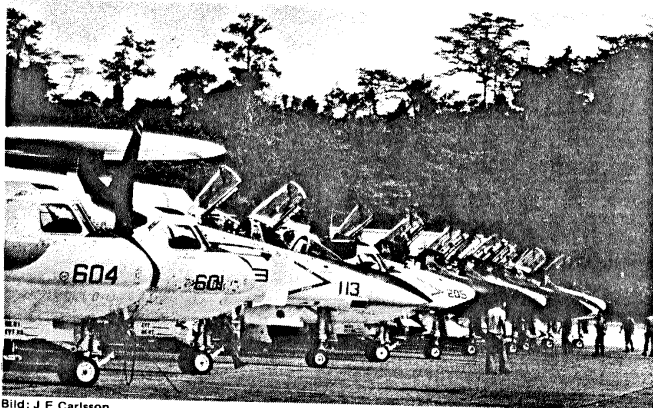

Bild: J E Carlsson

växa sig stark genom export av jordbruksprodukter. Den gynnades av spanjorens svaghet och av goda konjunkturer kring första världskriget. Den är starkt beroende av exportpriserna. Den har hela tiden varit beredd att kompromissa med såväl amerikaner som japaner om landets självständighet under förutsättning att priserna förblev goda och jordegendomen dess egen. Vi kan kalla den en kompradorbourgeois och med det mena att den byggde sin styrka på imperialisternas styrka. Washington föredrog att satsa på kompradorerna som samarbetat med de japanska fascisterna i stället för på frihetskämparna med kommunistisk anstrykning då landet fick sin formella självständighet 1946. Den nya staten och kompradorerna blev helt enkelt beroende av imperialisterna. Någon ny nationell ekonomi kunde inte växa fram. Den konstlade inhemska ekonomin höll på att falla samman. När en viss tillverkningsindustri senare byggdes upp för att rädda landets bytesbalans menar Fast att det var samma kompradorer som investerade i den. Dessutom var det främst fråga om legotillverkning, dvs inte om någon självständig produktion. Därför kunde det inte växa fram någon mera nationell rivaliserande fraktion av bourgeoisin.

Både Gabriel Kolko och David Fagan tycks i sina uppsatser delvis vara av en annan mening. Då Fast säger att undantagstillståndet som proklamerades 1973 är ett mått på vänsterns styrka, menar Kolko och Fagan att president Marcos i första hand använde kommunistspöket för att med hjälp av undantagstillståndet slå ned rivaliserande borgerliga element. Men vilka är då dessa borgare? Svagheten med dessa tre författares bidrag är att de inte genomför någon analys av bourgeoisin som helhet, och inte heller av rivaliserande fraktioner. Kan det t ex vara så att vissa kompradorer stärkt sin position genom investeringar i inhemska tillverkningsindustri och på det viset blivit intresserade av åtminstone en annan typ av USA-beroende? Är det i så fall fruktbart att rätt och slätt kalla dem kompradorer? Är det inte att underskatta deras styrka, att vifta bort dem som

något slags marionetter? Skillnader i ekonomisk, politisk och ideologisk bas förblir oklar. Den mångomtalade men förenklade konflikten med den amerikanska utvecklingsstrategin hänger i luften. Dessutom undrar jag hur maktförhållandena ser ut i byar som inte är helt införlivade med storjordsbruket, för sådana förmodar jag finns.

Men visst förmedlar de tre väsentlig kunskap. Kolko betonar speciellt Filipinernas ekonomiska och strategiska betydelse för USA. Den är till och med större än vad Vietnam var. Washington har att ta hänsyn till investeringar för två miljarder dollar med 18 % avkastning varje år. Pentagons baser är landets näst största »företag». När Kolko talar om den uppenbara »risken» för en resning, syftar han uppenbarligen inte på den kommunistiska vänstern utan, får man förmoda, på »nationalister». Fortfarande vet vi alltså väldigt lite om vilka de är. Men det finns tydligen risk för ett nytt Vietnam. Enligt Kolko saknas en social och politisk kraft som kan stå till tjänst med både inhemska stabilitet och ett gott investeringsklimat för utländska intressen. USA lockas därför att satsa på osäkra kort, kanske t o m på den ganska svaga armén. Är man väl där är steget inte långt till direkt amerikansk inblandning, till aktiv hjälp.

David Fagan spekulerar i bokens sista uppsats om vänstern och Marcosregimens framtid.

Norman Lorimer har dessförinnan försökt redogöra för vänsterns utveckling, men tyvärr nästan bara stannat upp vid den kommunistiska rörelsen. Kommunistpartiet fick nämvärd betydelse först under kampen mot japanerna och hade då avsevärt inflytande i den framgångsrika Huk-gerillan. Kommunistpartiet (PKP) trodde emellertid mera på sina amerikanska allierade än på sin egen förmåga. Man misstog sig grundligt. USA satsade i stället på kompradorerna. 1950, samtidigt med att kommunister världen över gav upp folkfrontsstrategin mot fascisterna, återupptog PKP den väpnade kampen, men besegrades och lade ned vapnen 1955-56. Optimismen

Bild: B. Albons

var till en början stor. Det gällde ju »bara» att fullfölja den vacklande borgerligt demokratiska och nationella revolutionen. Men vad jag förstår hade en sådan antingen inte ens ägt rum eller också hade den liksom på andra håll i området (t ex Indonesien) redan konsoliderats. Under alla omständigheter var det rakt ingen stabil statsmakt som kommunisterna hade att tampa med, och kampen blev längre och mera mödosam än vad man räknat med. Den har senare inte underlättats av att den kommunistiska

rörelsen splittrats och att i första hand det kinatrogna partiet ivrigt och bittert bekämpat kommunistpartiet (PKP), t ex genom att avslöja organisationshemligheter. Då Fagan vidareutvecklar Lorimers ibland något osystematiska analys med ett visserligen spekulativt men ganska fruktbart resonemang pekar han speciellt på bristerna i de båda partiernas strategi. Maoisterna startade väpnad kamp (den s k New Peoples Army), fick god press av borgarna men lånade sig samtidigt till den reaktionära del av oppositio-

nen som hotar president Marcos. Därmed lockade man fram undantagstillståndet — som slår mot all opposition. Redan då Fagan 1975 skrev sitt bidrag hade maoisterna själva fullt upp med att överleva och någon offensiv var det inte tal om. (Amnesty International har med hjälp av intervjuer dokumenterat verkningarna av undantagstillståndet i den lilla boken *Rapport från Filippinerna*.) Därför bedömer Fagan PKP:s politik att avhålla sig från väpnad kamp och spara den till slutskedet som riktigare. Men i sin strävan att undvika repression har PKP å sin sida tagit ett vanskligt steg då de försöker utnyttja president Marcos stundtals antiamerikanska politik, hans intresse för de socialistiska staterna osv. Visserligen misstar sig maoisterna grundligt då de drar likhetstecken mellan Marcos och USA. Det finns motsättningar dem emellan. Och ensidig kamp mot Marcos tenderar att skilja den antifeodala och antikapitalistiska kampen från den anti-imperialistiska mot huvudfienden — mot USA-imperialismen. Detta ligger så vitt jag förstår väl i linje med den kinesiska utrikespolitiken, att taktiskt bevara USA:s närvaro i Sydostasien som en buffert mot socialistiska omdaningar som får bistånd från Sovjet. Men för PKP:s vidkommande är frågan hur viktiga och varaktiga motsättningarna mellan Marcos och USA är. Kommunistpartiets (PKP:s) samröre med Marcos har enligt Fagan lett till minskat stöd bland den allmänt progressiva opinionen mot just Marcos och till ett farligt beroende av presidentens mått och steg för att skaffa sig stöd mot sina rivaler, som må sitta i Manilla eller Washington. Fler än jag kommer kanske att tänka på de indokinesiska kommunisternas samarbete med Sukarno och massmorden där 1965/66 eller mera aktuellt på kommunisternas besvärliga situation i Indien.

Tyvärr har Fagan ganska lite att säga om den beväpnade muslimska oppositionen i södra Filippinerna. Den allmänna tendensen i landet är dock att borgerlig opposition inte har någon framtid så länge USA avstår från att satsa på den. Vad som ytterligare komplicerar läget i

söder är de stora oljetillgångarna runt öarna, som varken USA eller Japan kan vara ointresserade av.

Fagan själv hoppas i stället på en ny vänster. En vänster som lägger mindre vikt vid att bekämpa varandra, koncentrerar sig på kamp mot imperialismen och mobiliserar massorna. Att döma av hans uppsats är det svårt att avgöra om det finns någon realism i denna önskan. Boken saknar nämligen en ordentlig analys av massorna, av arbetarna och bönderna samt, som jag tidigare påpekat, av mer eller mindre oppositionella borgare.

Filippiner har inte kunnat skriva landets historia. Både deras och vår svenska syn på den filippinska verkligheten bär fortfarande kolonialhistorikernas klassmärke. Antologin är ett försök att råda bot på detta, skriver redaktörerna i sitt förord. De har gjort ett lyckat försök. Men när vi nu i Sverige skulle begåvas med denna utgåva kunde jag ha tänkt mig en mera entusiasmerande introduktion än redaktörernas snåriga genomgång av hur ett otal vetenskapliga skolor förvanskat synen på den filippinska verkligheten. Det hade varit intressantare att börja läsa något om svenska intressen i området för att den vägen bli övertygad om varför Filippinerna dagligen angår oss.

Det är ofrånkomligt att enskilda författare från tid till annan tvingas koncentrera sig på ett land. Med antologiers hjälp kan man ju bryta den ibland ganska ensidiga länderinriktningen. Framledes skulle det vara spännande att också se antologier om speciella problem i ett större geografiskt område — t ex bourgeoisin eller medvetandeprocessen i Sydostasien. Men den bok vi nu har bör läsas och användas av många. Allt får inte plats.

Olle Törnquist

300-16 Filippinerna — från kolonialism till undantagstillstånd, 270 32.00

Fotnot: I artikeln förekommande bilder är hämtade ur boken.